

[0124]

FRYSK BOLBJIRKEN

HOLLANSK WALBERKEN/WALBARKEN/WALBARKIG

De folksetymologije *bolbjirken* = *bo(ppe)nbjirken* (útspr. *bo(ppe)mbjirken*) yn Forjit my net 1894, 150 sille wy mar rêstich foar rekken litte fan S. van der Burg en syn pûstertraper. Immen dy 't boppe syn bier wie, soe boppenbjirken wêze. Mar hwat is *-ken* dan yn *boppenbjirken*? Forlytsingsútging kin 't net wêze, dy soe hjoeddedei yn 't festewâlsfrysk *ke* wêze moatte en ek by eigenskipswurden komt it efterheaksel *-ken* net foar. Wy sille it etymologemes wol net sette moatte tusken de *r* en de *k*, mar tusken de *k* en de *e* en yn *-bjirken* it by de beam *bjirk* hearrende eigenskipswurd sjen moatte. De klam yn *bolbjirken* falt op it twadde wurdlied en dat komt wierskynlik om 't it wurd bihelle is - mar oarspronklik net heart - yn 'e rige *baldedich*, *balstjurrich* ensfh. Dêrtroch is de klearrichheit fan it lûd yn it foarste wurdlied net greater wurden en datselde jildt b.g. ek foar in wurd as *balstjurrich*, dêr 't wy yn it wurdboek fan Joast Halbertsma twa aparte lemmata fan fine: *balstjurrich* en *bolstjurrich*. Wy koene dus likegoed *balbjirken* skriuwe, al kinne wy dit *bal-* net lyk stelle mei *bal-* yn *baldedich* lykas sein.

Nou earst hwat oer de bitsjutting. Noch by Epkema noch yn hwat Halbertsma útjoech fan syn wurdmateriael fine wy in wurd *bal-* of *bolbjirken*. Tafallich roun ik yn in Hollânske tekst tsjin it wurd *walbarken* oan (mei as oare foarmen: *walberken* en *walbarkig*), dat it eigenskipswurd is hearrende by de *walsche berke* of *walberke* (*cedrus mauritana*) en brûkt wurdt by fan dy beam makke foarwerpen (sj. MNL. WB. op *walberke*). Oudemans dl. 7 hat op *walbarken*, *walbarkig* bihalven de bitsjutting *houten*, *van hout* ek de figuerlike tapassingen: *houterig*, *stijf*, *lelijk*, dy't goed oanslute by hwat Waling Dykstra yn de oanfollingen op syn wurdboek seit: *bot*, *ruw*, *ongemanierd*. Halma forwiist yn syn Wb. der Nederduitsche en Fransche taalen 2de dr.

(A'dam-Utrecht 1729) fan *walbarken* nei *reukeloos* (en dêrwei nochris nei *reukeloos*), in bitsjutting dy't aerdich yn 'e sfear past fan de fierdere bitsjuttingen by Dykstra: *luidruchtig, uitgelaten; brooddronken* seit de lêste printinge fan it Frysk (-Nederlânsk) Wurdboek. Semantysk passe de Hollânske bitsjuttingen fan *walberken* en de Fryske fan *bolbjirken* inoar dus wol aerdich.

Fonetysk biheint it forskil him dus ta dat tusken *b* en *w*. De *b* yn *bolbjirken* kin mear as ien oarsaek hawwe. Doe 't *wal-* net mear bigrepen waard, lei it yn 'e reden dat dêr ien en oar mei barre koe. *Bol-* of *balbjirken* leit yn ien skala mei *baldedich* en *balstjurrich* semantysk sjoen. Hwat wie dus ienfâldiger as it wurd dêr ek fonetysk by oan to sluten. Dêrby kin fernassimilation in rôl spile hawwe : de *b* fan *bjirken* - mei oare wurden - kin sines derta dien hawwe, sa 't - as foarbyld fan inlautforoaring - *gielgoerde* ûntstien is út *gielhoerde*. Immen dy 't *bolbjirken* is fljocht op 'e dingen yn as in *bolle* yn 'e reak. Faeks het dy Joast wol hwat to krijen hawn mei *bolbjirken*?

20-I-1958.

Teake Hoekema.